

IJTIMOIIY TARMOQLARNING INSON HAYOTIGA IJOBIY VA SALBIY TA'SIRLARI

Yusupova Zahro Jamoliddin qizi

Namangan viloyati

Chortoq tumani 1-son texnikumi

Informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarning inson hayotiga ko'rsatadigan ijobiy va salbiy ta'sirlari tahlil qilingan. Ijtimoiy tarmoqlarning muloqot, ta'lim, biznes va axborot almashinuvidagi ahamiyati yoritilib, ularning inson ruhiyati, salomatligi, yoshlar tarbiyasi va axborot xavfsizligiga ta'siri ilmiy jihatdan ko'rib chiqilgan. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlardan oqilona foydalanishning ahamiyati hamda raqamli madaniyatni shakllantirish masalalari bayon etilgan. Tadqiqot natijalari ijtimoiy tarmoqlardan samarali foydalanish orqali ularning ijobiy jihatlarini kuchaytirish va salbiy oqibatlarini kamaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, raqamli texnologiyalar, internet, axborot xavfsizligi, kiberbulling, raqamli madaniyat, virtual muloqot, ruhiy salomatlik, yoshlar tarbiyasi, axborot almashinuvi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, internet tarmog'ining keng ommalashuvi va raqamli texnologiyalarning kundalik hayotga chuqur kirib borishi natijasida ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyatning muhim tarkibiy qismiga aylandi. Hozirgi kunda Telegram, Instagram, Facebook, YouTube, TikTok va boshqa platformalar insonlarning muloqot qilish, axborot olish, ta'lim olish, biznes yuritish va bo'sh vaqtini tashkil etishida muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida dunyoning turli mamlakatlaridagi insonlar o'rtasidagi masofa qisqarib, axborot almashinuvi jarayoni yanada tezlashdi. Biroq ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi bilan birga ularning inson hayotiga ko'rsatadigan ijobiy va salbiy ta'sirlari ham dolzarb masalalardan biriga aylandi.

Ijtimoiy tarmoqlar dastlab insonlar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash va ma'lumot almashish maqsadida yaratilgan bo'lsa-da, bugungi kunda ular ta'lim, iqtisodiyot, siyosat, madaniyat va ijtimoiy hayotning turli jabhalariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Mazkur platformalar bir tomondan insonlarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan vaqtni samarasiz sarflash, virtual qaramlik, ruhiy tushkunlik va noto'g'ri axborotlarning tarqalishi kabi muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Shu sababli ijtimoiy tarmoqlarning inson hayotidagi o'rni va ularning ijobiy hamda salbiy jihatlarini o'rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda ijtimoiy tarmoqlar insonlar o'rtasidagi muloqotning eng qulay va tezkor vositalaridan biriga aylandi. Avvallari uzoq masofadagi insonlar bilan aloqa qilish uchun ko'p vaqt talab etilgan bo'lsa, bugungi kunda internet orqali bir necha soniya ichida xabar yuborish, videomuloqot qilish va turli ma'lumotlarni almashish imkoniyati mavjud. Ayniqsa, chet elda yashayotgan qarindoshlar, do'stlar yoki hamkasblar bilan doimiy aloqada bo'lish imkoniyatining mavjudligi ijtimoiy tarmoqlarning eng muhim afzalliklaridan biri hisoblanadi. Bu esa insonlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Ijtimoiy tarmoqlar ta'lim sohasida ham muhim ahamiyatga ega. Hozirgi kunda talabalar, o'quvchilar va tadqiqotchilar turli ilmiy ma'lumotlarni internet orqali tezkor topish, tajriba almashish va masofaviy ta'lim dasturlarida ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'lmoqdalar. Turli ta'limiy kanallar, videodarslar va onlayn platformalar yordamida insonlar o'z bilimlarini mustaqil ravishda boyitishlari mumkin. Ayniqsa, pandemiya davrida ijtimoiy tarmoqlar va internet texnologiyalari ta'lim tizimining uzluksizligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qildi. Masofaviy ta'lim tizimi orqali millionlab talabalar va o'quvchilar o'z bilimlarini davom ettirish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Ijtimoiy tarmoqlar biznes va iqtisodiy faoliyat rivojida ham katta ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda ko'plab tadbirkorlar o'z mahsulot va xizmatlarini reklama qilish, yangi mijozlarni jalb etish hamda savdo hajmini oshirish uchun ijtimoiy platformalardan samarali foydalanmoqdalar. Elektron tijoratning rivojlanishi natijasida insonlar masofadan turib mahsulot xarid qilish va xizmatlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bundan

tashqari, ijtimoiy tarmoqlar orqali ko‘plab yoshlar mustaqil daromad topish, frilans faoliyat bilan shug‘ullanish va o‘z bizneslarini yo‘lga qo‘yish imkoniyatlarini qo‘lga kiritmoqdalar. Ijtimoiy tarmoqlar insonlarning ijodiy salohiyatini namoyon etish uchun ham qulay platforma hisoblanadi. Bugungi kunda ko‘plab yoshlar o‘z iste’dodlarini video, musiqa, fotografiya, dizayn va boshqa yo‘nalishlar orqali keng jamoatchilikka taqdim etmoqdalar.

Mutaxassislarning ta’kidlashicha, ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik insonning ruhiy salomatligiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Doimiy ravishda virtual muhitda bo‘lish, boshqa insonlarning muvaffaqiyatlari bilan o‘zini taqqoslash va internetdagi ideal hayot tasvirlarini kuzatish ayrim insonlarda tushkunlik, stress va xavotir holatlarini yuzaga keltirishi mumkin. Ayniqsa, yoshlar orasida o‘ziga bo‘lgan ishonchning pasayishi va ruhiy bosimning kuchayishi kuzatilmoqda. Shu sababli psixologlar ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda vaqt me’yoriga rioya qilishni tavsiya etadilar.

Yana bir muhim muammo – noto‘g‘ri va tasdiqlanmagan axborotlarning tez tarqalishidir. Ijtimoiy tarmoqlar orqali turli mish-mishlar, yolg‘on xabarlar va manipulyativ ma’lumotlar qisqa vaqt ichida keng auditoriyaga yetib borishi mumkin. Bunday holatlar jamiyatda turli tushunmovchiliklar va asossiz xavotirlarning yuzaga kelishiga sabab bo‘ladi. Shu bois har qanday ma’lumotni ishonchli manbalar orqali tekshirish va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim hisoblanadi [3].

Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar tarbiyasiga ta’siri ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Yoshlar mazkur platformalarning eng faol foydalanuvchilari bo‘lgani sababli, ular turli axborotlar ta’siriga tez beriladilar. Ayrim hollarda zo‘ravonlik, tajovuzkorlik va axloqsizlikni targ‘ib qiluvchi materiallar yoshlarning ma’naviy dunyosiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bundan tashqari, virtual muloqotning ortib borishi natijasida real hayotdagi ijtimoiy munosabatlar va insoniy qadriyatlarining ahamiyati pasayishi ehtimoli mavjud.

Kiberbulling muammosi ham ijtimoiy tarmoqlarning salbiy oqibatlaridan biri hisoblanadi. Ayrim foydalanuvchilar boshqa insonlarni haqorat qilish, tahqirlash yoki ruhiy bosim o‘tkazish orqali ularga jiddiy zarar yetkazishlari mumkin. Ayniqsa, o‘smirlar orasida uchraydigan bunday holatlar psixologik muammolar va ruhiy tushkunlikni keltirib

chiqarishi mumkin. Shu sababli internet madaniyatini rivojlantirish va kiberxavfsizlik qoidalariga amal qilish muhim ahamiyatga ega [4].

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylangan bo‘lib, ular inson hayotiga ham ijobiy, ham salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Ular muloqot qilish, bilim olish, biznesni rivojlantirish va axborot almashish imkoniyatlarini kengaytirayotgan bo‘lsa, noto‘g‘ri foydalanilgan taqdirda ruhiy va jismoniy salomatlikka, shuningdek, ma’naviy qadriyatlarga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun ijtimoiy tarmoqlardan oqilona va maqsadli foydalanish, axborotlarni tanqidiy tahlil qilish hamda raqamli madaniyatni shakllantirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduqodirov A.A., Begimqulov U.Sh. Ta’limni axborotlashtirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 384 b.
2. Yuldashev Q., Mamarajabov M. Media savodxonlik va axborot madaniyati. – Toshkent: Tafakkur, 2022. – 256 b.
3. Yo‘ldashev A. Raqamli texnologiyalar va ta’lim istiqbollari // Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Qo‘qon, 2021. – B. 25–31.
4. To‘xtayev R.A. Axborot xavfsizligi asoslari. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2023. – 224 b.